

LEVENSBESCHOUWING **JUIST** IN HET OPENBAAR ONDERWIJS

*Levensbeschouwing
in de openbare school brengt
verbinding. Het raakt het hart van
leerlingen en personeel. Door hier
actief aandacht aan te besteden,
gaat de identiteit van de
openbare school leven.*

LEVENSBESCHOUWING EN DE KERNWAARDEN VAN HET OPENBAAR ONDERWIJS

'Wat wij op de kaart willen zetten, is dat wij in Nederland met elkaar samenleven. Dan is het goed om kinderen van alle stromingen te laten proeven, zodat ze elkaars achtergronden en denkwijzen leren kennen. De openbare school is een neutrale plek, maar dat betekent niet dat je de verschillende godsdiensten en levensbeschouwingen onbenoemd laat. Die benoemt het openbaar onderwijs juist wel, maar zonder een positie in te nemen. Ik zie het als een vorm van goed burgerschap dat de openbare school van alle gebieden vertelt.'

*Hans Schemkes -
directeur openbare basisschool
De Vogelaar*

De openbare school is de ontmoetingsplek bij uitstek. Leerlingen en docenten kunnen er met elkaar leren praten over wat hen beweegt in het leven. We werken daarmee aan de ontwikkeling van een solide basis en identiteit van de leerlingen. Met een stevig moreel kader en kennis van de ander kunnen zij een belangrijke positieve bijdrage leveren aan de maatschappij. Met levensbeschouwing geeft u een waardevolle invulling aan burgerschapsvorming. In deze brochure leest u over de visie van VOS/ABB op levensbeschouwing in het openbaar onderwijs. Ook worden enkele methoden en boeken gepresenteerd die aansluiten bij deze visie.

Het unieke karakter van het openbaar onderwijs is dat het uitgaat van de gelijkwaardigheid van alle mensen en alle levensbeschouwingen. De kernwaarden 'iedereen welkom', 'iedereen benoembaar' en 'wederzijds respect' zijn een uitwerking van deze gelijkwaardigheid. Dit uitgangspunt is van grote waarde in de huidige maatschappij.

Onverdraagzaamheid tussen mensen met verschillende levensbeschouwingen komt vaak voort

uit onbekendheid met andersdenkenden en een instabiele identiteitsontwikkeling. Dit kan leiden tot (anti-)religieus fundamentalisme.

Om de gelijkwaardigheid van alle mensen hoog in het vaandel te houden, is het van belang dat leerlingen een sterke identiteit ontwikkelen. Op die manier worden zij minder snel beïnvloed door fundamentalistisch gedachtegoed of onverschilligheid. Daarnaast is het van belang dat kinderen van elkaar en andersdenkenden kunnen leren. Door zich in een ander te verplaatsen, leren zij voorzichtig te zijn met (voor)oordelen.

1. Iedereen welkom

De openbare school staat open voor alle kinderen, ongeacht hun levensovertuiging, godsdienst, politieke gezindheid, afkomst, geslacht of seksuele geaardheid.

2. Iedereen benoembaar

Benoembaarheid op de openbare school staat open voor iedereen, ongeacht levensovertuiging, godsdienst, politieke gezindheid, afkomst, geslacht of seksuele geaardheid.

6. Levensbeschouwing en godsdienst

De openbare school biedt de gelegenheid om levensbeschouwelijk vormings- of godsdienstonderwijs te volgen.

5. Van en voor de samenleving

De openbare school is van en voor de samenleving en betreft leerlingen, ouders en personeelsleden actief bij de besluitvorming over doelstellingen en werkomstandigheden en stemt af met externe betrokkenen en belanghebbenden.

4. Waarden en normen

De openbare school besteedt actief aandacht aan uiteenlopende levensbeschouwelijke, godsdienstige en maatschappelijke waarden.

3. Wederzijds respect

De openbare school houdt rekening met en gaat uit van wederzijds respect voor de levensbeschouwing en godsdienst van alle leerlingen, ouders en personeelsleden.

De openbare school is de ontmoetingsplek bij uitstek, waar leerlingen en docenten met elkaar leren praten over wat hen beweegt in het leven.

Door werk te maken van levensbeschouwelijke ontwikkeling in het openbaar onderwijs, geeft u invulling aan de kernwaarden. Waarden en normen zijn belangrijke facetten van ieders levensbeschouwing. Iedereen heeft een levensbeschouwing, of die nu een naam heeft of niet en of die aan een of meer goden is verbonden of niet. Het is een visie op wat goed leven is. Levensbeschouwelijke ontwikkeling draagt ook in belangrijke mate bij aan de kernwaarde 'van en voor de samenleving'. Een leerling die van zichzelf weet dat hij bijvoorbeeld duurzaamheid belangrijk vindt, zal geneigd zijn hieraan bij te dragen.

Tot slot biedt de kernwaarde 'levensbeschouwing en godsdienst' leerlingen de mogelijkheid om onderwijs te volgen binnen hun eigen levensbeschouwelijke traditie. Een speciale vakdocent kan in de openbare school lessen godsdienstig of humanistisch vormingsonderwijs (g/hvo) verzorgen voor leerlingen die dat wensen.

Het is een mensenrecht dat kinderen hun eigen identiteit mogen ontwikkelen. Levensbeschouwing is hier wezenlijk onderdeel van. Docenten kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de ontplooiing van leerlingen tot actief tolerante burgers.'

*Ineke Struijk -
identiteitsbegeleider IDinOnderwijs en
leerkracht Brede School Academie*

'Bij Nederlands organiseren wij debatten over diversiteit en respect. Ook bij andere vakken wordt daar aandacht aan besteed. Zo wordt het echt een deel van de school'

leerling UniC Utrecht

Het openbaar onderwijs biedt leerlingen de mogelijkheid om op verschillende manieren een eigen unieke identiteit te vormen.

Enerzijds begeleid door de mentor of vakdocent in een ontmoetingscontext en anderzijds door een speciale vakdocent vanuit de eigen levensbeschouwelijke traditie.

VOS/ABB pleit ervoor dat alle leerlingen binnen het openbaar voortgezet onderwijs zich ook op levensbeschouwelijk gebied kunnen ontwikkelen. Levensbeschouwing is een aandachtsgebied met een vakoverstijgend karakter. Het komt terug in thema's binnen mens en maatschappij en filosofie maar natuurlijk ook in feesten en vieringen.

Een school kan ook kiezen voor aparte lessen levensbeschouwing (ook wel levenskunst of geluक्सkunde genoemd). In het openbaar onderwijs is daarvoor een rol weggelegd voor de vakdocent levensbeschouwing in een ontmoetingscontext en eventueel voor de docenten GVO en HVO binnen een bepaalde levensbeschouwelijk traditie. De twee vormen van levensbeschouwelijke ontwikkeling in het openbaar onderwijs sluiten elkaar niet uit; ze zullen zelfs vaak overlap vertonen. Daarom adviseert VOS/ABB om deze lessen in onderling overleg op elkaar te laten aansluiten. VOS/ABB begeleidt in het primair onderwijs meerdere trajecten waar de openbare scholen samen met de docenten GVO en HVO een aanbod ontwikkelen. Deze mogelijkheid bestaat ook voor het voortgezet onderwijs. Hoe deze trajecten eruitzien, hangt af van de context en vraag van de school.

Spiegels

Inspiratie uit wereldgodsdiensten en zingeving

Eeuwenlange zoektochten naar zingeving in verschillende culturen hebben een rijke bron van verhalen en beelden opgeleverd waaraan we ons nog steeds kunnen spiegelen. Het laagdrempelige inspiratieboek *Spiegels* nodigt de lezer uit om aan de hand van verhalen, citaten en korte informatie overeenkomsten tussen religies te ontdekken en na te denken over de eigen persoonlijke waarden. Voor leerlingen en docenten in de bovenbouw van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs is lesmateriaal beschikbaar via www.spiegelsopschool.nl.

AUTEUR: INGEBORG HENDRIKS • HARDCOVER, 64 PAGINA'S
ISBN 978 94 91740 40 4 • PRIJS €19,95

Ik zag twee apen wetenschappen

Uitdaging filosoferen over wetenschap

Wanneer is een theorie precies waar? Zullen we ooit alles weten? Zijn er grenzen aan de wetenschap? Door met jongeren te filosoferen over wetenschap, kun je hun aangeboren verwondering prikkelen en het denken over de wereld om hen heen verdiepen. *Ik zag twee apen wetenschappen* biedt een uitgebreide handleiding om te filosoferen. Er staan 25 lessen in het boek om een filosofisch gesprek te accommoderen over een thema rondom wetenschap dat aansluit bij bepaalde vakken op school.

AUTEURS: SABINE WASSENBERG & MAAIKE MERCKENS BEKKERS • HARDCOVER, 96 PAGINA'S
ISBN 978 94 91740 35 0 • PRIJS €19,95

VOOR BOEKEN DIE IETS MET JE DOEN!

Levendig Uitgever

Levendig boeken zijn verkrijgbaar via de boekhandel en direct via boekwinkel.levendiguitgever.nl

Twee vormen van levensbeschouwelijke ontwikkeling in het openbaar onderwijs:	Relevante wetgeving
<p>Levensbeschouwelijke ontwikkeling door de mentor of vakdocent</p> <ul style="list-style-type: none"> • In een ontmoetingscontext <p>Doel:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De leerling leert over overeenkomsten, verschillen en veranderingen in cultuur en levensbeschouwing in Nederland, leert eigen en andermans leefwijze daarmee in verband te brengen, leert de betekenis voor de samenleving te zien van respect voor elkaars opvattingen en leefwijzen, en leert respectvol om te gaan met seksualiteit en met diversiteit binnen de samenleving, waaronder seksuele diversiteit. • Leerlingen leren denken, dialoog voeren, samenwerken, inleven en verwonderen met betrekking tot levensbeschouwelijke vraagstukken. • Leerlingen krijgen de mogelijkheid om zich in verhalen, rituelen en symbolen te verdiepen. • Het openbaar onderwijs draagt bij aan de ontwikkeling van de identiteit van leerlingen . <p><i>Eventueel samen of in samenspraak met de docent GVO en/of HVO.</i></p>	<p>Diepere invulling aan: WVO* art. 17.</p> <p>Karakter openbaar onderwijs: WVO art. 42.</p> <p>Kerdoel 43 onderbouw voortgezet onderwijs</p>
<p>Levensbeschouwelijke ontwikkeling door de docent GVO en/of HVO</p> <ul style="list-style-type: none"> •Vanuit een levensbeschouwelijke traditie <p>Op aanvraag gegeven door een docent godsdienstig vormingsonderwijs (GVO) en/of humanistische vormingsonderwijs (HVO). De docent is in dienst bij het Dienstencentrum GVO en HVO (www.gvoenhvo.nl).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Leerlingen worden door een externe bevoegde vakdocent vanuit een bepaalde traditie begeleid in hun levensbeschouwelijke vorming. • Het Dienstencentrum biedt de mogelijkheid om GVO en HVO te volgen vanuit de volgende tradities: humanisme, protestantisme, katholicisme, islam en hindoeïsme. <p><i>Eventueel samen of in samenspraak met de mentor of vakdocent.</i></p>	<p>WVO art. 46 & 47</p>

* WVO: Wet op het voortgezet onderwijs

BEGELEIDING VOS/ABB

Begeleiding op maat

VOS/ABB wil scholen en schoolbesturen helpen bij de invulling van hun pluriforme opdracht. Als u als lid van VOS/ABB aan de slag wilt met levensbeschouwing, kunnen wij u gratis begeleiding bieden. Ons uitgangspunt is maatwerk. We sluiten zo veel mogelijk aan bij de situatie op uw school. De begeleiding reikt van het verzorgen van presentaties en workshops tot en met het organiseren van uw werk- of projectgroep. Centraal staat uitleg over de plaats van levensbeschouwing in het openbaar onderwijs en de kansen die u hiermee kunt benutten.

Het meeste doet u al!

Onze ervaring is dat scholen (soms impliciet) al werk maken van thema's rond burgerschap, filosofie en levensbeschouwelijke ontwikkeling. Het samenbrengen van het onderwijs op deze thema's in één overzicht, geeft u inzicht in het aanbod en de mogelijke overlap en eventuele hiaten. Op die manier kunt u werken aan een dekkend aanbod voor de gehele schoolloopbaan van uw leerlingen. Hiervoor komt VOS/ABB graag een workshop geven.

Tip:
Op de website van het
Centrum Humanistische Vorming
staat de Brede Vormingslijst,
met 100 ideeën en tips voor
brede vorming (bildung)
in de klas
www.hvo.nl/bredevormingslijst/

Diploma Openbaar Onderwijs

Het aanbieden van levensbeschouwing in het openbaar onderwijs vereist een bepaalde attitude van de docent. Om deze te toetsen en te ontwikkelen hebben pabo's in samenwerking met VOS/ABB en de Vereniging Openbaar Onderwijs scholing ontwikkeld. Een deel daarvan kan VOS/ABB aanbieden. De inleidende cursus gaat over de geschiedenis en identiteit van het openbaar onderwijs. Om de competenties van de docent verder te ontwikkelen, hebben pabo's in samenwerking met VOS/ABB en VOO een (na)scholingsaanbod voor het Diploma Openbaar Onderwijs.

Informatie: www.vosabb.nl
0348 405200 / welkom@vosabb.nl.

Vereniging van Docenten Levensbeschouwing en Godsdienst

Op de website van de Vereniging van Docenten Levensbeschouwing en Godsdienst (VDLG) staat informatie over het vakgebied levensbeschouwing en godsdienst in het voortgezet onderwijs. De VDLG biedt via de website onder andere tips voor lesplannen, opdrachten en links naar websites met studie- en lesmateriaal. De VDLG organiseert jaarlijks een studiedag en brengt vier keer per jaar Narthex uit, een tijdschrift over levensbeschouwing en educatie.

Informatie www.vdlginfo.nl

Dienstencentrum GVO en HVO

Op de website van Dienstencentrum GVO en HVO staat alle informatie over godsdienstig en humanistisch vormingsonderwijs op openbare scholen.

Informatie: www.gvoenhvo.nl | info@gvoenhvo.nl

Centrum Humanistische Vorming

Het Centrum Humanistische Vorming is gespecialiseerd in brede vorming voor het onderwijs. Het verzorgt onder meer inspirerende presentaties en praktische trainingen en cursussen op het gebied van filosoferen met kinderen, levensbeschouwelijk ontmoetingsonderwijs en burgerschapsvorming. De filosofische levenskunst en het brede humanisme zijn de inspiratiebronnen.

Informatie: www.hvo.nl | hvo@hvo.nl

Verschenen bij Uitgeverij **DAMON**

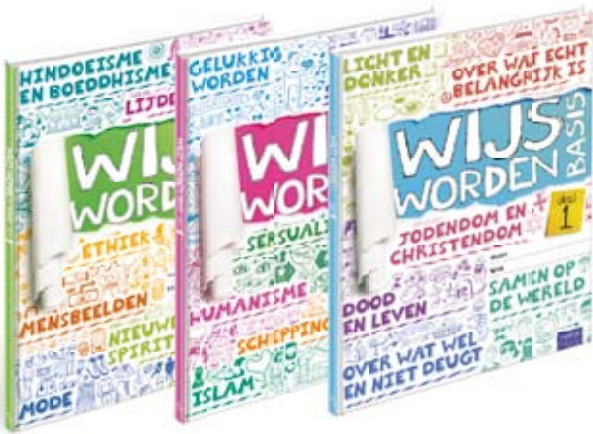
Wijs Worden

Levensbeschouwing/filosofie voor klas 1, 2 en 3

In **Wijs Worden** (HAVO/VWO) en **Wijs Worden Basis** (VMBO-t, HAVO) leert de leerling over levensbeschouwelijke vragen en antwoorden. Daarbij wordt ook geleerd om zichzelf en anderen hierover kritisch te bevragen. Dit kritisch nadenken over levensbeschouwing wordt in **Wijs Worden** 'filosofie' genoemd.

Belangrijk voor **Wijs Worden** is de overtuiging dat het vermogen om zelfstandig te denken noodzakelijk is om op verantwoorde wijze mens te zijn; daarmee lost **Wijs Worden** ook de behoefte aan burgerschapsvorming in. Training in zelfstandig denken zoals in **Wijs Worden** gebeurt, bewijst daarnaast uitstekend diensten aan andere schoolvakken.

Wijs Worden Basis voor VMBO-t/HAVO

Deel 1

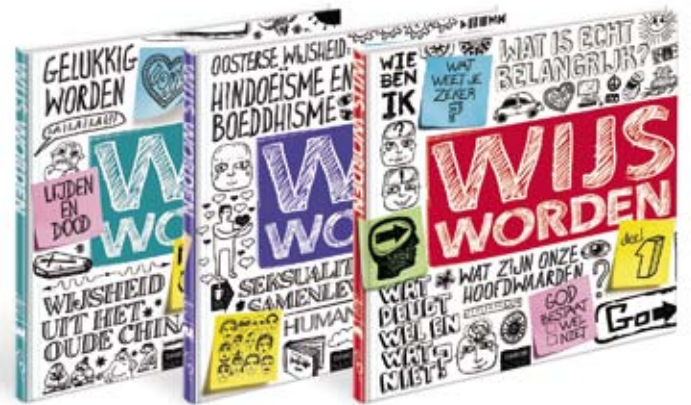
- hst 1 Over wat echt belangrijk is
- hst 2 Licht en donker
- hst 3 Samen op de wereld
- hst 4 Leven en dood
- hst 5 Over wat wel en niet deugt
- hst 6 Jodendom en christendom

Deel 2

- hst 1 Gelukkig worden
- hst 2 Straf
- hst 3 Seksualiteit en samenleving
- hst 4 Scheppingsverhalen
- hst 5 Humanisme
- hst 6 Islam

Deel 3

- hst 1 Nieuwe spiritualiteit
- hst 2 Lijden en dood
- hst 3 Mode
- hst 4 Mensbeelden
- hst 5 Hindoeïsme en boeddhisme
- hst 6 Ethiek

Wijs Worden voor HAVO/VWO

Deel 1

- hst 1 Over wat echt belangrijk is
- hst 2 Samen op de wereld
- hst 3 Over wat wel en niet deugt
- hst 4 Hoofdwwaarden in onze maatschappij
- hst 5 Wat kun je zeker weten?
- hst 6 Jodendom, christendom, islam

Deel 2

- hst 1 Taal
- hst 2 Seksualiteit
- hst 3 Humanisme
- hst 4 Straf
- hst 5 Evolutie en schepping
- hst 6 Oosterse wijsheid: hindoeïsme en boeddhisme

Deel 3

- hst 1 Gelukkig worden
- hst 2 Lijden en dood
- hst 3 Nieuwe spiritualiteit
- hst 4 Mensbeelden
- hst 5 Mode
- hst 6 Wijsheid uit het oude China

Kijk voor meer informatie op www.damon.nl/wijsworden

of (voor alle schoolmethoden) www.damon.nl en vraag een beoordelingsexemplaar aan

Uitgeverij DAMON, Postbus 2014, 6020 AA Budel, 0495-499 319

.... maar hoe breng je dit in praktijk?

Wij maakten een boek waar je onmiddellijk mee aan de slag kunt

'Geestelijke stromingen' :

- ▶ biedt handvatten om in de klas het gesprek over levensvragen te voeren
- ▶ sluit naadloos aan bij de kennisbasis geestelijke stromingen
- ▶ per bouw 40 lesvoorbeelden en 60 beschreven werkvormen

De leerling krijgt de ruimte om zichzelf te leren begrijpen en zo elkaar te zien staan.

Het boek is opgebouwd aan de hand van zes levensvragen, zoals 'Wie is de mens' en 'Wat is goed en kwaad'.

Iedere vraag wordt belicht volgens dezelfde structuur:

- ▶ Waarom? (over inhoud en nut van levensvragen)
- ▶ Daarom! (met kennis en achtergronden over levensvragen)
- ▶ Doen! (hoe je levensvragen in je lessen kunt verwerken)

**maakt werk
van een
betekenisvolle school**

Auteurs: Jos van Remundt en Marleen Boon-Jansen
Illustraties: Charlotte Bruijn

Iedereen heeft levensvragen, iedereen heeft een identiteit. De Stichting Echelon helpt bij levenbeschouwelijke communicatie. Als je weet wie je bent, sta je sterker in het leven en zie je anderen ook staan.

Ook openbare scholen hebben een identiteit. Er actief mee bezig zijn verhoogt de kwaliteit van de school.

Echelon maakt boeken en biedt cursussen en opleidingen aan, zoals die voor identiteitscoördinator.

Alle informatie op onze website StichtingEchelon.nl

Meer informatie:

Heeft u naar aanleiding van deze brochure nog vragen, of wilt u een afspraak maken over de mogelijkheden?

Neem dan contact op met VOS/ABB:

Marleen Lammers | 0348 405 200 | mlammers@vosabb.nl
Hans Teegelbeckers | 0348 405 200 | hteegelbeckers@vosabb.nl

Meer informatie over methoden en lesmateriaal staat op www.openbaaronderwijs.nu/levensbeschouwing

VOS/ABB

Postbus 162
3440 AD WOERDEN
(0348) 405 200
welkom@vosabb.nl
www.vosabb.nl
www.openbaaronderwijs.nu

